

El Sometent

Arxiu Municipal - Ajuntament de Cassà de la Selva

A
M
C
S

Juliol 2010 - núm. 24 / 2a

Fragment d'una imatge de la benedició de la bandera del Sometent a la plaça de la Coma l'octubre del 1919 (Procedència: AMCS / Fons fotogràfic L'Abans Cassà. Narcís Dalmau i Mata)

S
O
M
E
T
E
N
T

P

I

E

C

S

Via fora! Conflicte i tocs de sometent al segle XX

Per Francesc Xavier Morales

P

I

E

C

S

El terme *sometent* està íntimament lligat a la història de Catalunya. Aquesta agrupació de gent armada, no sempre ben coneguda a causa de la llarga història del mot, és present a la vila de Cassà de la Selva. Ignorem si en els actes de violència feudal que van acabar amb la destrucció del castell de Cassà al segle XIV els habitants van actuar com a sometents. Sabem del cert que, segles més tard, sometents cassanencs varen lluitar contra les tropes de Napoleó entre 1808 i 1814. Igualment, conservem dades sobre els cassanencs que apareixen allistats com a sometents al costat de la milícia nacional local de la segona meitat del segle XIX. A l'espera de noves investigacions sobre el tema del Sometent en aquests tres moments històrics, el text que trobareu a continuació es centrarà en el període més contemporani de la institució armada. La història contemporània de Catalunya gira al voltant de tota una èpica relacionada amb la gran indústria (els amos de les fàbriques, el vapor, la indústria tèxtil) i les transformacions polítiques (republicanisme, carlisme, catalanisme). Els canvis provocats per l'industrialisme i les diferents opcions polítiques muntaren i desmuntaren diferents aliances que es combateren al llarg de bona part del segle XIX. Les guerres civils s'apoderaren de l'Espanya sortida de la invasió napoleònica el 1814, al mateix temps que les pèrdues colonials americanes i les guerres a Àfrica alimentaven el malestar social. Només la restauració de 1874, que posava fi a la I República, va calmar la situació amb el front carlí, tot i que el problema cubà quedava sense resoldre i una creixent i violenta amenaça substituïa les carlinades: la revolució social i els intents de la burgesia per frenar-la.

Membres del Sometent passat davant la comitiva que presidia la benedicció de la bandera del Sometent de Cassà de la Selva l'any 1919. Hi assistiren la comtessa Clotilde Surís, el comte de Figols i el capità general de Catalunya Milans del Bosch. (Procedència: Arxiu Museu d'Arqueologia de Catalunya-Girona)

A Catalunya els canvis se succeïren de forma més ràpida que a la resta de l'Estat espanyol: la Segona Revolució Industrial li havia proporcionat importants xarxes elèctriques i de transport. Al mateix temps naixien diverses ideologies de caire catalanista. Fou un espai especialment volàtil en el qual el moviment obrer sindicalista contenia grups partidaris de l'acció violenta; mentrestant, els industrials, recolzats en el caciquisme permès pel nou règim d'Alfons XII i Alfons XIII, i aliats amb els aparells repressius de l'Estat, practicaven la guerra bruta contra qualsevol reivindicació que pogués comportar una revolució social. El tercer actor en discòrdia era una Administració pública mancada de tot, incapaç d'incorporar els nous sectors socials sorgits de la Revolució Industrial i d'aturar l'acció directa de la burgesia catalana. En aquest estat de coses, les velles institucions i formes socials, heretades de

l'antic règim, no desapareixerien ràpidament. Existí una substitució lenta cap a un model social liberal, però amb unes arrels reculades en el temps que apareixien a la superfície en aquells punts en els quals el nou estat no arribava, sobretot econòmicament. Un bon exemple d'això seria la institució de vigilància armada del Sometent. Podríem situar-ne els seus orígens en el segle XI, quan, durant el regnat de Ramon Berenguer I, apareix el terme "metent só" per referir-se a la reunió de gent armada de diferents pobles. Durant el segle XIII, la protecció mútua dels pagesos d'una comarca contra l'acció del banditatge seria coneguda amb el nom de sagramental, i al llarg dels segles XVI i XVII, el Sometent s'instal·laria en tot el territori català, i es convertiria en una sòlida institució de la Monarquia Hispànica en la lluita contra el banditatge. Amb el Decret de Nova Planta de 1716, la institució quedaria oficialment anul·lada, i

d'un punt de vista catalanista, antiespanyolista i antimilitarista, de la politització de la institució armada. Reclamen un sometent "en tota sa puresa tradicional y tot son esperit rectament catalá, acullintnos al práctic sistema de las antiguas generacions ab la creació parcial dels Sometens vehinals, autónomos entre sí, y purament destinats á la defensa de llurs respectivas comarcas, sense protectorats oficials enervadors, ni direccions únics inficionadas del virus centralista."¹

La conflictivitat obrera de 1902 a 1923 a Barcelona i a la resta de Catalunya van provocar una refundació del cos durant les primeres dècades del segle XX. El nou Sometent tindria un caràcter més urbà i controlat per les noves classes burgeses enfront de les vagues i les institucions obreres. No es manifestà només a Barcelona i rodalia; a d'altres poblacions, com la Girona industrial i, concretament, Cassà de la Selva, podem trobar fenòmens similars, si bé que a una escala menor. És molta la feina que queda per fer en aquest camp, sobretot fora de les comarques barcelonines, molt més estudiades. Cal trobar més casos de xocs i repressió concreta per part dels sometents cap als sindicats, de la mateixa manera que cal trobar més dades sobre els vincles amb el partit únic de la dictadura de Miguel Primo de Rivera, la Unió Patriòtica. Tot això, és clar, depèn d'una important investigació a partir de casos locals, aparentment insignificants, com el de la vila de Cassà.

Cassà de la Selva, convulsionada

En els inicis de la Revolució Industrial a Catalunya, els vincles amb el passat artesà i el món rural eren prou evidents. Al segle XVIII apareix, a redós del treball de

Diferents models de segells emprats en documentació del Sometent conservada a l'AMCS (Procedència: AMCS)

tipus bosquetà, i relacionat amb la xarxa de relacions socials i econòmiques que giren al voltant del nucli familiar i econòmic conegut com a masia,² una activitat laboral molt particular. Em refereixo a la indústria de la matèria primera obtinguda de l'alzina surera: el suro o, més concretament, la panna de suro. La seva producció al llarg dels segles XIX i XX, més centrada en l'exportació que en el consum intern, feren de la indústria surotapera un sector molt poc estudiat dins l'economia catalana i espanyola. Malgrat tenir —per motius biològics, car l'alzina no creix a tot arreu— un impacte social, ecològic i econòmic molt centrat en la costa del nord del Principat, a l'alçada de 1835 la Junta de Comerç de Catalunya ja

tenia en consideració la magnitud de la producció de taps de suro i la manca de matèria primera catalana; aquesta s'hauria de començar a cercar a d'altres parts d'Espanya,³ com ara Extremadura i Andalusia.

Per aquelles mateixes dates, Cassà de la Selva era una de les poblacions gironines que s'havien erigit com a capitals del suro.⁴ Les altres principals poblacions sureres eren Llagostera, Palamós, Palafrugell, Sant Feliu de Guíxols i, de menor importància a mesura que deixem enrere el segle XIX, Agullana, Darnius, la Jonquera, Maçanet de Cabrenys, Cantallops, Bosquerós i Figueres. El procés d'industrialització fou relativament ràpid, i, el seu impacte, veritable-

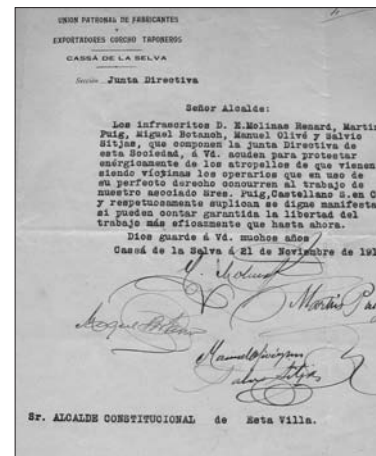

L'estiu de l'any 1909 es varen tallar les línies de ferrocarril a Cassà.
(Procedència: AMCS/Col·l. Joan Maymi i Coloreu. Autor: Amadeo Mauri).

ment trencador amb l'activitat majoritàriament agrícola del passat més recent. Un observador –poc objectiu, val a dir– del darrer terç del segle XIX, el rector de Cassà, Bonaventura Lapedra, ho explicà de la següent manera: “En su estado de población rural y agrícola ha continuado hasta el año 1840, en que empezó a tomar gran vuelo la fabricación del corcho de que abunda este país”. Entre 1840 i 1877, la població passaria de dos mil a cinc mil habitants, i en aquests gairebé quaranta anys, l'augment seria “de tal consideración, tanto en edificios como en habitantes, que ahora es considerada como una de las principales de la provincia por su industria corchera”. No obstant això, segons Lapedra, per a “desgracia de las almas vino el desarrollo de la industria taponera, una de las que más fomentan los vicios y pasiones por sus circunstancias especiales, dando por resultado la pérdida de la fe y buenas costumbres”. Aquesta indústria comportà noves for-

mes de relacions socials i d'oci, com ara la proliferació de tavernes i espais de reunió (i alcoholisme) tan característics de les poblacions industrialitzades.⁶ Els casinos, seguint amb el parer que en tenia el rector Lapedra, estaven “suscritos a todos los periódicos irreligiosos e incrédulos, contando a los socios por centenares”. De seguida, però, en el si de la indústria surera calia dividir els tapers en dues parts:

La de los fabricantes y la de los trabajadores: la primera presenta una buena parte que son creyentes y buenos cristianos prácticos, otra y tal vez la mayor puede, muy bien, confundirse con los trabajadores los cuales, hecho algunas honrosas excepciones, ni creen, ni practican, ni siquiera poseen las virtudes puramente sociales, ni los rudimentos de urbanidad y cortesía, formando como un pueblo semisalvaje, gritando, eso sí, por todas partes ilustración, civilización y progreso.⁷

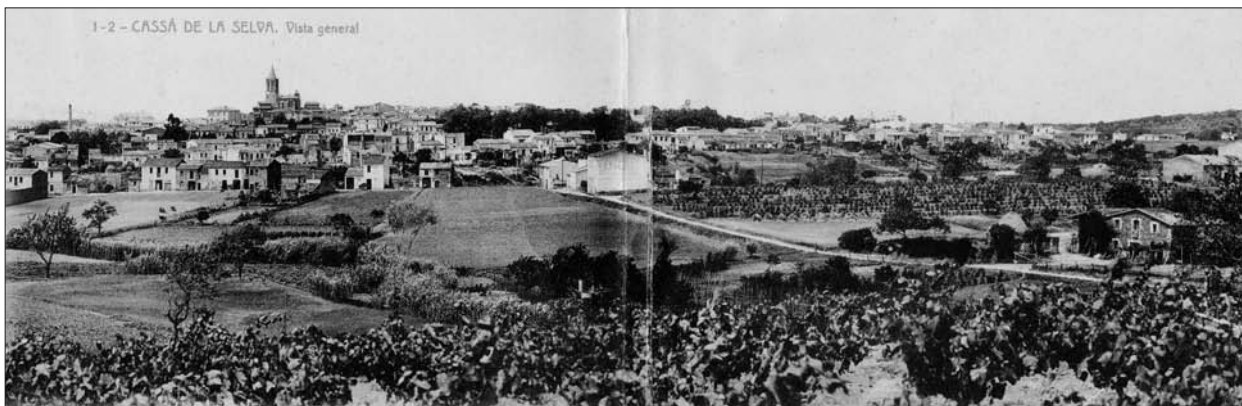
L'any 1919 hi ha una carta de queixa de la Unió Patronal de Fabricants i Exportadors del Corcho Taponeros. (Procedència: AMCS)

En el camp purament econòmic, en aquesta primera fase el producte quasi exclusiu era el tap de suro elaborat de manera artesanal. A la segona meitat del segle XIX, fruit de la manca de matèries primeres que ja hem comentat, s'incorporaran algunes fàbriques del sud-oest peninsular. A partir de l'any 1900, aquest món semiartesanal deixarà pas a una incipient mecanització i a l'aparició de nous productes, com ara l'aglomerat, utilitzat en aïllaments i en la construcció. Aquesta substitució de treball per capital fou més ràpida en les comarques gironines, però gairebé inexistent al sud-oest peninsular.⁸ És precisament en aquesta fase de la indústria surera que es produí una forta conflictivitat laboral, derivada del context econòmic advers de la Primera Guerra Mundial i la mecanització de la indústria, fets que motivaren la divisió cada cop més intensa dins el conjunt dels treballadors del sector.

Particularment dur resultà l'any 1909, marcat pels fets de la setmana tràgica barcelonina, els quals tingueren efectes més enllà de la capital catalana. A principis d'aquell any havien detingut Andreu Sagué Morell i Esteve Farrando, de Cassà de la Selva, per emetre bitllets del Banc d'Espanya falsos.⁹ La falsificació de bitllets, lluny de ser considerat com una manera ràpida de fer-se ric, era vist en aquella època, entre alguns sectors anarquistes, com una forma d'enfonsar el sistema econòmic i social vigent. El mes de juliol, les protestes al port de Barcelona per la sortida de soldats a la Guerra d'Àfrica derivà en tota una revolta social que afectà també les comarques gironines. A Figueres es declarà la llei marcial, mentre, a Girona, guàrdies civils a cavall carregaren contra treballadors al carrer del Progrés. A Anglès, Sant Feliu, Cassà i Llagostera es tallaven les línies de ferrocarril, mentre en les dues darreres poblacions sureres es pararen les fàbriques mentre es feien manifestacions pels carrers. És de notar la forta presència femenina a Llagostera

en les aturades dels trens.¹⁰ La nit del 30 al 31 de juliol es tallaren arbres a Quart i Llambilles, per impedir l'arribada de carruatges a Cassà de la Selva.¹¹ L'1 d'agost, cinquanta guàrdies civils sortiren de Girona en direcció a Cassà, Llagostera i Sant Feliu; els grups que impedien el pas a Cassà de la Selva ja havien desaparegut.¹² Començaren les detencions. El 9 d'agost, la xifra entre Llagostera, Cassà de la Selva, la Cellera, Anglès i Salt pujava fins a 38 presos,¹³ i el dia 14 encara detenien gent de Cassà de la Selva i Llagostera per aquests fets.¹⁴ El 10 de setembre encara es restituïen les línies de telèfon de Cassà i Llagostera, les quals havien estat destruïdes del tot.¹⁵ Durant els avalots de finals de juliol, a Anglès es produí un acte curiós relacionat amb el Sometent: un grup d'individus pujà al campanar de l'església per tocar a sometent mentre guàrdies civils reprimien els avalots (i causaven almenys un mort).¹⁶ Però el Sometent de principis de segle XX ja no era aquell que sortia a la persecució de bandolers al segle xvii o de-

fensava les poblacions dels atacs napoleònics el 1809. El Cos de Sometents Armats de Catalunya estava completament controlat per les classes burgeses de la societat, mentre l'Estat espanyol, mancat de recursos, no dubtava a permetre que part de la ciutadania s'armés perillosament, i cedí d'aquesta manera el monopoli sobre la violència que teòricament havien d'ostentar els estats. El 30 de juliol de 1909 el Sometent de Girona es reunia per decidir que es posava a disposició de les autoritats per mantenir l'ordre.¹⁷ Abans d'aquesta entesa entre sometents i ordre públic enfront del moviment obrer havia existit un sometent més aviat encarregat de funcions relacionades amb l'emergència, com ara l'incendi de la sala de ball contigua al casino La Unión Casanense del 12 de juny de 1893,¹⁸ o el de la sala de ball d'Eudalda Gultresa el 26 de juliol de 1894,¹⁹ en tots els casos col·laborant amb els veïns, les autoritats i la Guàrdia Civil. Els sometents d'un poble podien realitzar tasques en un altre, com el cas de l'incendi de Romanyà del 10 de se-

El 1909 es pararen les fàbriques i es feien manifestacions pels carrers de Cassà, una població que a primers del segle XX era una de les principals poblacions sureres. (AMCS/Col·l. Joan Maymí i Coloreu. Editor: Fototípià Thomas)

14

Nombres	Clase	Edad del año	Mes	Año	Domicilio	Clase de año
Don Dorch Vidal	Individuo	27	Noviembre	1895	Labris	Burgos Dist.
Bartolomé Mas Albina	id				Labris	id id
Don Manuel Ribas	id	27	Noviembre	1895	Labris	id figurante
Dosé Esteban Xercu	id	29	id	1895	Escalot	id id
Jaime Rubio Artau	id	27	id	1895	Escalot	id Nieton
Antonio Dondas Canel	id	27	id	1895	Escalot	id figurante
Dosé Esteban Camulo	id				Escalot	id id

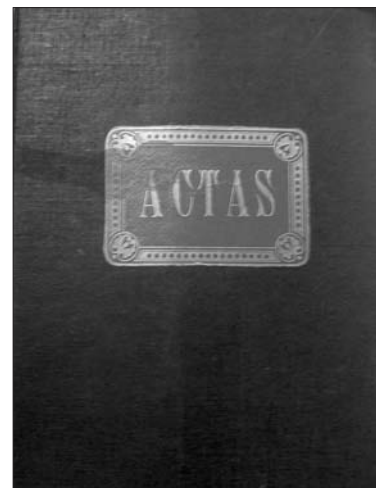
Pàgina del llibre de membres del Sometent de Cassà de la Selva durant els anys vint (AMCS/Col-I. Joan Codolà)

tembre de 1895, el qual motivà l'alcalde de Cassà perquè enviés el Sometent en aquella direcció.²⁰ Funcions més properes a la policia podien resultar estranyes encara el 1895, quan el Sometent de Vilajuïga es negà a custodiar uns detinguts que havien provocat aldarulls en un joc de pilota, una decisió que contrarià el comandant de la Guàrdia Civil de la zona.²¹

El 1902 marca l'inici de la vinculació cada cop més estreta entre el Sometent i les principals autoritats i forces de repressió a causa de la creixent problemàtica obrera que s'iniciava a Barcelona. El febrer de 1902 el general inspector de sometents, Manuel Ruiz Reñoy, assisteix a la creació dels sometents de Banyoles i Crespià, al mateix temps que passa revista als de Porqueres, Sant Vicenç de Camós, Fontcoberta, Serinyà i Esponeüll.²² Arribats en aquest punt, els sometents es consideraran garants de l'ordre

més enllà de les seves fronteres. El mes de setembre, Narcís Roura, caporal del Sometent del districte de Medinyà, quan anava en una tartana va escoltar una conversa de dos francesos que procedien de la frontera. Roura va creure entendre que els individus havien comès algun tipus de delictes a França i va donar notícia a la Guàrdia Civil de Sarrià.²³ No sabem si les sospites de Narcís Roura eren fundades, però és indicatiu del nou paper que havien adquirit els sometents de Catalunya.

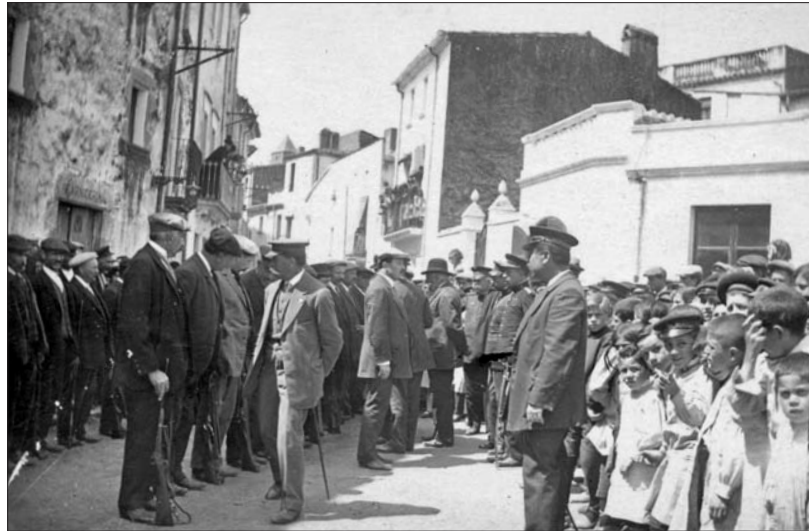
Una altra de les funcions del Sometent Armat de Catalunya fou el control d'un grup particularment incòmode per a les autoritats: els gitanos. El 26 d'octubre de 1912 el Sometent de la Cellera deté el gitano Juan Jiménez, el qual no pot explicar d'on ha tret l'euga que porta amb ell. És conduït al Jutjat d'Instrucció del partit de Santa Coloma de Farners.²⁴ A principis de desembre de 1914

La novetat en el nou Sometent dels anys vint fou l'aparició de llibres d'actes per controlar l'activitat, com una entitat més del poble. (AMCS/Col-I. Joan Codolà)

el Sometent intervingué prop de Rupià per mirar de foragitar uns gitanos instal·lats en una casa.²⁵ Artur Rissech, cap dels sometents de Llagostera, expressà el 1923 que els membres d'aquest cos havien de tenir especial cura dels grups de gitanos que es poguessin presentar a la demarcació.²⁶ En realitat, els sometents no tenien un especial odi cap als gitanos, però formaven part de la seva funció com a auxiliars de les forces de policia, les quals, des de feia dècades, controlaven tot aquell individu que no tingués un domicili conegut.

Els excessos que podia cometre el Sometent Armat eren de sobres coneguts. El 1903, des del diari *La Lucha*, es denuncia com el Sometent de Tossa infringeix la llei de cacera.²⁷ A Girona, la policia entén que els membres del Sometent de Girona s'han excedit en detenir un guàrdia de consums que, amb trets a l'aire, havia foragitat algunes per-

Membres del Sometent de Cassà a la plaça de la Coma en una imatge captada probablement a les primeres dècades del segle XX. (Procedència: Xavier Romero)

sones que passaven gènere de forma fraudulenta.²⁸ I l'octubre de 1902 comença a circular el rumor que el Sometent i la Guàrdia Civil de Cassà de la Selva són els causants de la mort de Joan Roig Roviola mentre era detingut per robar gallines.²⁹ El temor que es tenia a finals del segle XIX per un sometent massa expeditiu i militaritzat s'anava fent realitat.

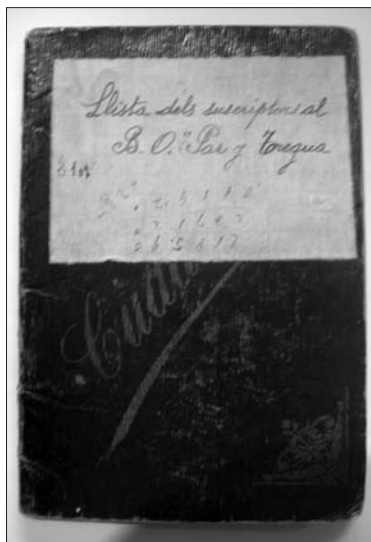
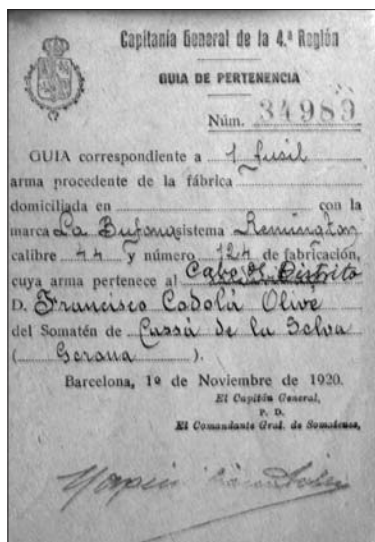
La crisi de 1919 i el nou Sometent cassanenc

La guerra de 1914-1918 i els anys immediatament posteriors a aquest conflicte foren particularment durs per a la Catalunya surera. El tancament d'establiments dedicats a l'elaboració de taps i l'atur subsegüent varen motivar a Cassà de la Selva l'aparició, l'agost de 1914, d'una junta composta per les autoritats locals, els presidents de les societats re-

creatives i membres dels gremis per decidir com cobrir les necessitats dels obrers en atur. Durant els anys següents, els tapers sense feina (uns vuitanta l'abril de 1916) s'utilitzarien per reparar clavegueres i arranjat camins.³⁰ Hem de tenir present que en aquesta època, quan un obrer es quedava sense feina es quedava sense res; només existien els suports sindicals i les iniciatives puntuals públiques i privades. Per tant, els "sense feina" no només eren un problema econòmic, sinó també un problema social, tal com era percebut pels contemporanis.

Pel que fa al Sometent Armat de Catalunya, les seves funcions tradicionals no desaparegueren durant la crisi mundial arran de la guerra. A Girona, per posar un exemple, són sometents els que s'encarreguen de liquidar un gos afectat de ràbia al carrer de la Rutlla.³¹ Però la creixent politització és imparable. La

vinculació amb els poders de l'Espanya del moment, com ara l'Església catòlica, es pot veure a llocs com Porqueres, on el Sometent de la població saluda amb salves el nou rector Esteve Espuña.³² O, per posar un altre exemple, per la romeria de 1915 a Nostra Senyora dels Àngels, on la gent de diferents poblacions es congregà portant les banderes de les seves respectives parròquies i acompanyada per sometents. En la missa estaria present el rector de Cassà, mentre un piquet del Sometent feia de guàrdia d'honor.³³ Seguint l'antiga tradició, a les quatre de la matinada, la campana de la catedral de Girona havia tocat a sometent, seguida del repic general de les altres esglésies.³⁴ La creixent utilització política ve acompanyada d'una certa militarització, i són regulars les revistes fetes des dels alts comandaments militars. El 23 de maig de 1913, el comandant general de so-

A l'esquerra, guia de pertinença d'arma del caporal Francesc Codolà Olivé; a la dreta, portada del recompte de les persones subscriptes al butlletí *Paz y Tregua*, que era una de les fonts de finançament del Somatén Armado i una de les formes de sociabilitat dels sometenistes arreu de Catalunya. (AMCS/Col·l. Joan Codolà)

metents Enrique de Carlos, acompanyat del seu secretari, el tinent coronel Froilán del Amo, passa revista al Sometent de Cassà de la Selva.³⁵ Amb el precedent dels avalots de 1909 al darrere i amb una problemàtica social presumiblement no resolta en l'àmbit de la indústria cassanenca, l'any 1913 és precisament el de major afiliació a la institució armada a Cassà. Segons la llista del Sometent conservat a l'Arxiu Municipal de Cassà de la Selva, dels prop de 290 sometents que consten recollits a principis de la dècada de 1930, 87 procedien d'alguna mena d'allistament general fet aquell any 1913.³⁶ Ignorem el motiu, però la majoria d'aquests 87 es donaren d'alta el mateix dia, el 5 de febrer. L'any 1913 és també un moment en el qual es guanya complexitat interna: apareixen els caporals de poble per als diferents veïnats. Així, Joan Ferrés Mercader (ca-

poral d'Esclat), Pere Albertí Estrach (caporal de Llebrers), Joan Pi Masgrau (caporal de Matamala), Joan Casadevall Mundet (caporal de Mont-roig), Miquel Vilaret Raja (caporal de Mosqueroles), Salvador Esteba Mas (caporal de Sangosta), Josep Salgas Rigau (caporal de Serinyà) i Miquel Casellas Torrent (caporal de Verneda), apareixen en aquests càrrecs els dies 5 de febrer i 8 de març de 1913. Entre 1916 i 1921 tindriem entre 13 i 28 altes anuals en el Sometent de Cassà. La raó d'aquest èxit numèric, l'he de trobar en el conflicte social més important a Catalunya des de 1909: la vaga de 1919.

Violència

El període d'entreguerres es caracteritzà per la crisi econòmica i la violència en el món obrer. El triomf de la revolució

rusa de 1917 i el temor que s'estengués per altres països europeus, feren sorgir tot tipus d'organitzacions armades parapolicials conegudes com *unions cíviques*.³⁷ Aquestes eren la primera línia de defensa dels sectors burgesos i propietaris en contra de les amenaces que podien constituir els elements comunistes del moviment obrer i les seves accions directes, com ara les vagues o la violència urbana. Alguns exemples serien la National Citizens Union in the Organisation for the Maintenance of Supplies a la Gran Bretanya³⁸ o els *Services Auxiliaries Economiques* suïssos.³⁹ Com ja ens podem imaginar, el Sometent Armat de Catalunya seria la versió catalana d'aquestes guàrdies cíviques. Així, durant la vaga iniciada el febrer de 1919, el Sometent organitzat va ser autoritzat a actuar amb tota severitat.⁴⁰ El potencial d'aquest cos i la possibilitat d'estendre'l a d'altres parts d'Espanya data d'aquests moments, quan l'Asociación General de Agricultores de España demana que es creïn cossos de sometents en totes les regions agrícoles. El govern, però, dubtà entre tornar a instal·lar la Guàrdia Rural o grups de sometents, per considerar aquests darrers –ignorem per què– inadequats en algunes comarques rurals.⁴¹ La totalitat de la indústria catalana estava en crisi el 1919, i les poblacions sureres del nord no eren una excepció. El 23 de febrer d'aquell any, a Sant Feliu de Guixols, una assemblea surotapera elaborà un document en el qual es demanà, entre d'altres coses, salaris mínims, l'abolició del treball a preu fet, la reglamentació del treball de les dones i l'eliminació dels treballadors menors de quinze anys d'edat. A Cassà de la Selva, quatre dies abans, una reunió de treballadors del suro acordà demanar la pro-

Acte del Sometent de Cassà de la Selva a la plaça de la Coma (Procedència:AMCS/Fons fotogràfic l'Abans Cassà. Narcís Dalmau Mata)

hibició absoluta d'exportar productes alimentaris i suro en panna. Aquesta demanda era ja una vella reivindicació del sector, preocupat per la pèrdua de feina que això pogués suposar. Un ferm defensor d'aquesta idea fou Marçal de Trinxeria, pels volts de 1877, el primer a pensar en la indústria surera globalment i preocupar-se per la competència emergent d'Alemanya, els Estats Units i Rússia. En la reunió també es demanà la taxació dels preus dels productes de primera necessitat; la prohibició que el preu de les patates superés les 0,25 pessetes el quilo; i l'augment dels

salaris per part dels empresaris. L'Ajuntament donà suport a les seves demandes, però la resposta del Govern Civil de Girona fou demanar

La clausura de todos los centros obreros, especialmente los sindicalistas, anarquistas y socialistas, constituidos en esta localidad, remitiendo a este Gobierno, relación nominal de los individuos que forman la junta directiva de cada uno de ellos, cuya disposición llevará a efecto con toda urgencia.⁴²

El sindicat El Porvenir, pràcticament l'única organització obrera de la vila de

Cassà, va veure com el seu local del número 67 del carrer Migdia quedava clausurat fins al 10 de maig. La llista de la Junta Directiva fou, també, revelada al governador civil: el president, Ramon Figueras Barrera; el vicepresident, Joan Turbau Raset; el tesorero, Jordi Mollera Boada; el secretari, Joaquim Oller Dalmau, i els vocals Manel Ors Comas, Jaume Bota Carbó i Silvi Barris Artigas.⁴³

L'11 de maig, a les tres de la tarda, hi ha una reunió a la Cambra de Comerç de Sant Feliu de Guíxols entre obrers i patronal de la indústria del suro de Palamós, la Bisbal, Palafrugell, Sant Feliu i

Cassà de la Selva, presidida pel governador civil, per mirar de trobar una sortida al conflicte obert al voltant del sector surer en aquests pobles. El mateix dia s'anuncia que, en breu, quedarà constituït un sometent armat precisament a Sant Feliu de Guíxols.⁴⁴ Com veiem, el nombre dels sometents creix a mesura que el conflicte obrer augmenta, així com també el seu potencial coercitiu, incòmode, malgrat tot, per a les autoritats del país. Per exemple, el 27 de maig de 1919, davant la proximitat de les eleccions a Corts i senadors del proper mes de juny, el comandant general del Sometent Armat de Catalunya recorda una normativa del mateix institut del 14 de març de 1896: no poden haver-hi reunions de sometents, excepte en casos de greu perill, tres dies abans i tres dies després d'unes eleccions.⁴⁵ Probablement vol evitar-se el que està passant en altres països, com ara Alemanya, on la lluita armada als carrers per part de diferents grups, feixistes o no, tot sovint s'imposa a la retòrica dels mitings.

A mesura que avancem en l'any 1919, la conflictivitat a Cassà de la Selva va en augment. A finals de juliol, divuit operàries de la fàbrica Sitjas, Bigas y Compañía van a la vaga de forma pacífica per l'acomiadament de dues operàries, a banda de reclamar una pujada dels sous en 0,25 pessetes. Els patrons es neguen a l'augment⁴⁶ i, dies més tard, denunciaran les pressions de la societat obrera El Porvenir amb una carta al *Diario de Gerona*.⁴⁷ A finals d'octubre el rumor de locaut s'estén per la vila de Cassà i el dia 30 alguns constructors, que s'havien associat en l'Asociación de Patronos Albañiles de Cassà y su Comarca per protegir-se dels boicots a què eren sotmesos per part de membres sindicals

cassanencs, patiren una agressió per part d'un nombrós grup d'obrers que freqüentaven el Centre Republicà. Un dels empresaris, que portava revòlver, disparà a l'aire per defensar-se. L'acció devia cridar l'atenció de les forces de l'ordre de la zona, perquè un agent el desarmà, i permeté que els sindicalistes apallissessin el membre de la patronal. Mentre això es produïa, en un carrer adjacent "otro grupo agredió a un patrono con un pesado instrumento de metal, dejándole sin sentido y en medio de un charco de sangre."⁴⁸ L'article desprèn fortes queixes cap a l'autoritat, criticada per la seva poca capacitat a l'hora de garantir la llibertat de treball i la seguretat personal dels empresaris. Això acabarà per promoure, segons l'articulista, un sometent roig enfront de l'anomenat Sometent burgès.

Queixes a l'Ajuntament

No tenim notícies de cap mena d'esquadra o entitat de combat de caire comunista o anarquista a la vila de Cassà. El que sí que trobem és el gir del Sometent de Cassà de la Selva cap al nou tarannà de la institució armada. El mes d'octubre, enmig de la màxima conflictivitat obrera cassanenca, arriba una nova bandera per als sometents cassanencs. Nous temps, nous símbols. Els dies 11 i 12 d'octubre es beneeix la nova bandera, tenint com a padrins Clotilde Surís, vídua del comte de Sellés, i el comte de Fígols.⁴⁹ El capità general de Catalunya, Milans del Bosch, en el seu viatge cap a les guarnicions de Girona i Figueres, s'aturà a Cassà de la Selva per assistir al lliurament de la bandera.⁵⁰ També hi assistiren el governador civil de la província, el governador militar, la banda de música del Regiment d'Àsia i el caporal

del Sometent de Llagostera amb alguns membres d'aquella vila.⁵¹

Arran d'algunes baralles entre vaguistes i treballadors que anaven a les fàbriques, com la de Puig y Castellano, els empresaris es queixaren a l'Ajuntament el 21 de novembre, i preguntaren si aquest era capaç de garantir la llibertat de treball.⁵² L'Ajuntament, al dia següent, declarà que:

La libertad del trabajo ha existido siempre dentro de las fábricas, pues no se tiene noticia haya habido en ninguna de ellas la menor coacción, y que si en la vía pública hubo ayer algún escándalo contra ciertos obreros, cosa que lamentamos de veras, se procura corregirlos siguiendo las instrucciones que se tienen recibidas de la superioridad, [...] a que debe atenderse la Alcaldía; mas en el caso de repetirse se dará cuenta de juzgado para la corrección de los causantes de aquellos escándalos, sin perjuicio de que las personas que se vean insultadas acudan a los tribunales denunciando los hechos.⁵³

Les relacions entre obrers i patronal a Cassà de la Selva s'havien trencat precisament quan es donava per resolt el conflicte.⁵⁴ Una de les armes més temudes per part de l'autoritat era el locaut, pel qual els empresaris tancaven les fàbriques en una demostració de força i lluita de resistència en la qual els obrers tenien totes les de perdre. El governador civil de Girona obtindrà la promesa dels fabricants cassanencs de no tancar les fàbriques, i de garantir la llibertat de treballar.⁵⁵

Mentre a la ciutat de Girona sí que existia una situació de locaut, a Cassà de la Selva, l'Orfeó Catalunya organitzava una festa el 8 de desembre. Joan Do-

Els sometents a la plaça de la Coma de Cassà de la Selva. (Procedència: AMCS/Fons fotogràfic l'Abans Cassà. Narcís Dalmau Mata)

mingo, el secretari de l'entitat, feia un discurs en el qual demanava que finalitzessin els odis de classe, provocats pels "de dalt moguts per un egoisme sovint exagerat; els de baix, enmatzinats sos honradíssims cors per unes doctrines fatalíssimes que allunyen d'ells aquella resignació tant cristiana que deu presidir en els contratemps de la vida".⁵⁶ El 22 de desembre, un grup de dones i nens llença pedres contra una cassanenca fàbrica de bicicletes a la sortida dels operaris. El mateix passa a casa d'un esquirol, resulta ferida la filla d'un fabricant, i la Guàrdia Civil practica algunes detencions.⁵⁷ La resposta de la patronal a les provocacions i la manca

de resolució de les autoritats fou el locaut, iniciat el 27 de desembre d'acord amb la Federació Patronal de Girona.⁵⁸ De la mateixa manera que durant la Primera Guerra Mundial, la crisi oberta el 1919 mobilitzà al consistori cassanenc, el qual formà una comissió amb el capellà, els mestres Narcís Verdaguer i Agustí Soler, els banquers Domènec Bosch i Josep Jubert i el propietari Josep Serra. Es creà un pressupost extraordinari i una subscripció pública per ajudar els treballadors acomiadats, i s'iniciaren negociacions. El 16 de gener de 1920, el governador civil de Girona ha de desplaçar-se de nou a Cassà i, per al dia 18, es solucionen els problemes en

el sector surotaper, excepte a la fàbrica Sitjas i, pel que fa als fusters i paletes, les negociacions continuen.⁵⁹ Malgrat l'acord de finalitzar el locaut i totes les vagues i boicots dels obrers, la reivindicació dels obrers del suro de Cassà no defalleix: rebutgen l'oferiment de la patronal d'incrementar en un 5% els jornals⁶⁰ i el 23 de juliol salta l'alarma davant un nou conflicte social a Cassà de la Selva.⁶¹ El mes d'octubre s'arriba a un acord per solucionar els problemes pendents a la indústria del suro; es crea una comissió de tres patrons i tres obrers, presidida pel governador interí Mas,⁶² però la crisi encara era comentada en el Ple de l'Ajuntament el 2 de no-

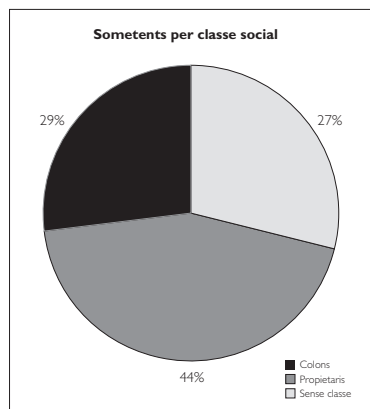
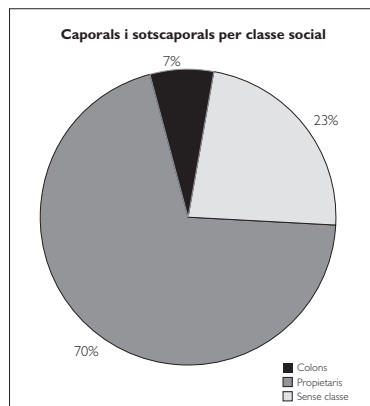
vembre i, malgrat acabar definitivament amb el conflicte el mes de novembre acceptant l'augment del 5% del jornal,⁶³ existiran alguns mals endèmics, com ara l'atur: segons l'Institut de Reformas Sociales, el 60% dels tapers cassanencs encara es troben a l'atur entre agost i setembre de 1921.⁶⁴

Els anys vint: dictadura i davallada

El clima de malestar laboral local i regional dels anys 1919-1920 seria utilitzat per la patronal cassanenca a l'hora de refer el Sometent de Cassà, en consonància amb el nou patró de garants de l'ordre social establert enfront dels elements revolucionaris (o tinguts com a tals). El 26 d'agost de 1920 es feia la primera reunió, presidida per Ernest Molinas Renard,⁶⁵ membre al seu torn de la Unió Patronal de Fabricantes y Exportadores Corcho Taponeros. Molinas Renard havia estat un dels redactors de la queixa elevada a l'Ajuntament el 21 de novembre de 1919 amb motiu dels atacs d'alguns sindicalistes contra els esquiroles de l'empresa surera Puig y Castellano. La motivació i origen social en la creació del Sometent foren, doncs, molt clares; fins i tot el llibre d'actes d'aquesta institució armada prové d'un llibre d'actes reaprofitat de l'empresa E. Molinas & Gruart. Els dirigents de l'entitat eren també els principals ciutadans i propietaris de la vila, com el mateix Molinas, Innocenci Casà, Esteve Tibau, Jaume Mestras, Joan Surís, Joan Baptista Mons, Josep Maria de Trinxeria, Enric Ros o Josep Mestras. No obstant això, no tothom devia estar d'acord amb el nou tarannà del Sometent. A banda de les baixes experimentades a causa de defuncions o canvis de domicili, la resta estan compreses entre

1915 i 1920, i consten com exclusions, inutilitzacions o baixes voluntàries. En total, 29 baixes, 12 de les quals s'havien produït el mateix dia: el 3 de desembre de 1920, totes registrades com a voluntàries.

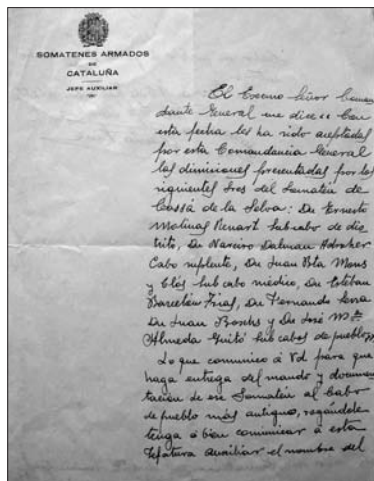
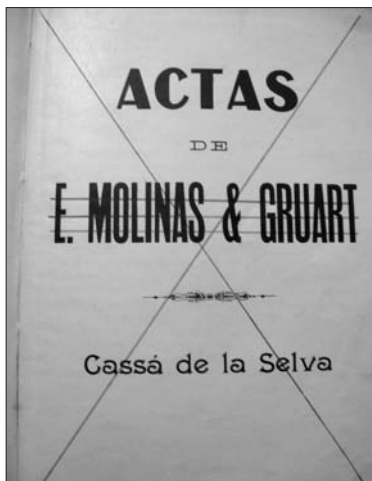
Salvant les distàncies, a Cassà de la Selva estava passant el mateix que arreu de Catalunya: una espiral de violència

Els propietaris ocupaven la majoria de càrrecs d'importància al Sometent de Cassà de la Selva. L'alt percentatge de sometents registrats sense classe coneguda probablement es deu a una manca de zel per part del curador del llibre de registre, a individus registrats sense coneixement previ dels interessats, o a una combinació d'aquests factors.

que semblava no tenir fi, alimentada, en un dels seus costats, pels industrials. En aquest context de violència armada el Sometent es va posar clarament al costat –i, a vegades, al marge– de les forces de l'ordre. Per posar només un exemple, el 5 de setembre de 1919 havia mort assassinat en un carrer de Barcelona l'exinspector de Policia Manuel Bravo Portillo.⁶⁶ Aquest individu havia estat el cap de la Brigada Especial de Barcelona des de 1917, tot i que poc després seria arrestat per les seves actuacions d'espionatge a favor dels alemanys durant la guerra. Va ser recuperat durant la vaga de 1919 per dirigir una força especial de parapolicia infiltrada dins el cos regular de policia i el Sometent i finançada per industrials catalans. Els diners de la burgesia catalana havien servit a Manuel Bravo per ajudar a crear el nou model de Sometent de Catalunya i contractar pistolers amb els quals dirigiria expedients detencions d'elements anarquistes.⁶⁷

Però la realitat barcelonina no era la mateixa que la cassanenca. Existeixen molt pocs estudis sobre el Sometent del segle XX, uns estudis que, forçosament, han de passar per l'anàlisi a escala local. Fins que no millorem els nostres coneixements sobre la matèria continuarem tenint una mirada excessivament centralista, d'alta política, la qual ens explica que els sometents van patir un canvi radical en el període 1917-1923, i es van posar al costat de les forces de l'ordre contra la revolució social i, finalment, van saludar la dictadura de Miguel Primo de Rivera. Evidentment, aquestes apreciacions són certes, però també hem de tenir clar que durant la dècada dels vint assistim a l'aparició d'un Sometent amb molta més identitat pròpia. Si hem de fer cas a la documen-

A l'esquerra, primera pàgina del llibre d'actes de l'empresa E. Molinas & Gruart que es va reaprofitar com a llibre d'actes del Sometent cassanenc. A la dreta, carta de dimissió, dels dirigents del Sometent de Cassà de la Selva l'any 1932, arran del nou sistema republicà. (AMCS)

tació conservada a l'Arxiu Municipal de Cassà de la Selva, es constitueix una Junta Local del Sometent que registra les seves reunions en un llibre d'actes i porta una comptabilitat i correspondència pròpies. També elabora llistes dels afiliats i gestiona els tràmits necessaris per aconseguir armes i permisos i paga un andador per a diferents encàrrecs, com ara la reparació de trompetes de sometent. Estem davant, doncs, d'un estrany tipus d'entitat local amb molta autonomia, però al mateix temps vinculada a una jerarquia institucional de gran escala. La persecució de lladres, l'extinció d'incendis o la lluita contra l'acció directa anarquista continuà dintre dels plans de la institució armada. De fet, l'agost de 1921 sometents cassanencs conduïren un pres a Girona.⁶⁸ No obstant això, s'abandonarà la seva entitat més aviat dependent i desdibuixada per una agrupació de persones amb un projecte polític que els ha-

via de reservar un paper —no assolit finalment— d'hegemonia social.

Somatent dels anys vint

Sovint s'ha parlat del nou sometent dels anys vint com d'un sometent interclassista.⁶⁹ Efectivament, el cos va agrupar homes de tots els estrats socials. Molts obrers van fer-se sometents, i van validar la idea que el fet que un obrer sigui necessàriament revolucionari és una construcció ideològica. Malgrat això, està universalment acceptat que la institució sempre estigué controlada per les classes propietàries. Tots els dirigents del Sometent de Cassà dels anys vint —és a dir, els caporals i sotscaporals— són, fins on les dades ens permeten esbrinar, de condició propietària. Només dos, el caporal i sotscaporal de Verneda Miquel Casellas i Joan Vendrell, consten com a colons. La condició de propietari també és prou majoritari entre els indi-

vidus del cos. A continuació donem unes gràfiques sobre això. Cal tenir present que existeixen molt buits en les fonts, i en un nombre significatiu de casos no consta la classe social del sometent.

Gràcies a les dades conservades del Sometent de Cassà podem anar més enllà d'aquestes dades. Més que d'un veritable interclassisme, hauríem de parlar d'un "interclassisme per cooptació", això vol dir que els membres de les classes inferiors són cridats per les classes altes del conjunt social cassanenc. La burgesia utilitzaria l'entitat armada per aconseguir major preeminència sobre la resta de la població. L'estratègia que sembla més evident per aconseguir-ho és la de reforçar vincles amb la institució eclesiàstica (la majoria de les reunions es feren a l'edifici dels Germans de les Escoles Cristianes, al carrer Barcelona, l'actual carrer Germà Agustí.), es convertiren en l'entitat hegemònica del municipi, i demanaren donatius als prohoms de la vila, encara que no formessin part del Sometent, sota la forma de "socis protectors", i fer les gestions necessàries per augmentar la institució en nombre i qualitat.⁷⁰ S'arribarà, per exemple, a proposar l'elaboració d'una llista "a fin de saber cuantas personas de la citada lista estén dispuestas a ingresar en el Somatén".

Una forma d'aproximar-se a les altres entitats de la vila fou la celebració de concursos de tir. Aquesta mena de competicions eren una exhibició a l'aire lliure; és a dir, una forma de fer-se encara més visibles a la resta de la societat, a banda, és clar, de les actuacions i revistes que poguessin fer els sometents. Des de feia dècades, les associacions de tir de dins i fora d'Espanya eren entitats d'ideologia conservadora amb forts

vincles amb el poder establert, i el Sometent Armat de Catalunya no en podia ser una excepció. Malgrat comptar amb un important nombre d'armes, molts dels seus membres “no tenien la pràctica necessària en el manejo del arma por no haber disparado de hasta la fecha un solo tiro”.⁷¹ Existia una certa organització complexa, amb un “pueblo” dividit en quatre seccions i un “páyés” amb una secció per a cadascun dels nou veïnats. Les seccions del poble es reunien amb cinc tocs de campana, mentre que l'assemblea general requerria de set tocs. Tot i així, fou difícil introduir una disciplina quasi militar entre paisans armats. Per exemple, a principis de 1923 comencen a plantejar-se multes per als individus que no actuïn correctament en les reunions del Sometent.⁷²

El nombre total d'armes que consten a la documentació és de 215, 28, de les quals entrarien dins la categoria d'armes de guerra, és a dir, pistoles, revòlvers i fusells potents com ara els Winchester, Remington o Mauser. Encara trobem amb assiduitat armes de cacera, algunes fins i tot d'avantcàrrega o del vell sistema Lefauchaux. La presència d'armes de guerra ens està parlant d'uns sometents diferents als del segle XIX; lluny de partides de propietaris rurals movent-se amb les seves escopetes de cacera, el Sometent del segle XX va armar amb armes cada vegada més properes a les de l'exèrcit o la policia. El nou context de violència urbana exigirà cada cop armes més potents i, fins i tot, de repetició, com el Winchester que presenta el sometent de Cassà Eusebi Deulonder Castañer. Al mateix temps, el revòlver es convertirà en l'arma reglamentària dels caporals: tots els caporals i sotscaporals de districte i poble porten el seu revòl-

ver reglamentari, només els caporals i sotscaporals dels veïnats van armats amb escopetes Remington o Lefauchaux. Fins i tot en una escala tan local com el municipi de Cassà de la Selva podem veure com les diferències entre món urbà i món rural, presents a tota Catalunya, són perceptibles entre nuclis del poble i veïnats rurals.

Un altre element que ens fa adonar de la novetat o nova fundació de la institució a Cassà és el de les dates d'alta de la majoria de caporals i sotscaporals: 12 dels 27 caporals i sotscaporals amb data d'alta coneguda consten per als anys compresos entre 1918 i 1921, el període d'esplendor del Sometent Armat de Catalunya.

Dirigents al Districte de Cassà entre 1904 i 1930

<i>Classe</i>	<i>Nom</i>	<i>Data</i>
Caporal de districte	Innocenci Cassà Vidal	02/11/1920
Caporal de poble	Jaume Mestres Artau	30/04/1904
Caporal de poble	Pere Albertí Estrach	08/03/1913
Caporal de poble	Joan Casadevall Mundet	08/03/1913
Caporal de poble	Salvador Esteba Mas	08/03/1913
Caporal de poble	Joan Farrés Mercader	08/03/1913
Caporal de poble	Josep Salgas Rigau	08/03/1913
Caporal de poble	Joan Vendrell Salvatella	04/07/1918
Caporal de poble	Narcís Dalmau Adroher	16/11/1920
Caporal de poble	Just Cama Fullia	09/08/1928
Caporal de poble	Pere Casadevall Sureda	09/08/1928
Caporal de poble	Conrad Pid Bonet	09/08/1928
Caporal de poble	Josep Constantins Ribot	03/08/1929
Caporal de poble	Esteve Boadella Viñolas	01/12/1930
Caporal de poble	Narcís Vilahur Casellas	01/12/1930
Sotscaporal de districte	Ernest Molinas Renard	14/04/1919
Sotscaporal de poble	Joaquim Prunell Sureda	01/07/1918
Sotscaporal de poble	Enric Ros Serra	16/03/1919
Sotscaporal de poble	Enric Bere Lavacièrre	27/08/1919
Sotscaporal de poble	Joan B. Mons Clos	27/08/1919
Sotscaporal de poble	Josep Pla Coll	16/11/1920
Sotscaporal de poble	Josep M. Almeda Güitó	23/02/1921
Sotscaporal de poble	Ferran Serra Smandia	05/12/1922
Sotscaporal de poble	Esteve Barceló Trias	10/03/1924
Sotscaporal de poble	Joan Bosch Estarriola	06/11/1926
Sotscaporal de poble	Joan Vert Vert	06/11/1926
Sotscaporal de poble	Miquel Xifra Trias	09/08/1928

El Sometent Armat de Catalunya sempre es considerarà un garant, no només de l'ordre, sinó també de la família i els valors que solia tenir per als contemporanis. Sigui per aquest motiu, o per una qüestió de tradició rural procedent dels inicis del cos en el segle XIX, no són pocs els casos en què trobem diversos membres d'una mateixa família al Sometent de Cassà. Alguns exemples serien els Adroher del carrer dels Dolors, els Dausà Surís, els Olivé Dausà, els Menció Casanovas del veïnat de

L'any 1923 serà l'any d'inici del declivi del Sometent Armat de Catalunya. En els comptes del Sometent de Cassà, veiem clarament com 1923 marca del descens en ingressos. En la segona gràfica també podem comprovar com entre 1921 i 1931, els ingressos per protectors sempre van anar per davant que els ingressos de sometents de base.

Autoritats militars (el capità general de Catalunya Milans del Bosch) i personatges de la noblesa (la comtessa Clotilde Surís i el comte de Figols) a la plaça de la Coma durant la benedicció de la bandera del Sometent de Cassà de la Selva l'octubre de 1919 (Procedència foto superior: Xavier Romero.

Foto inferior: Arxiu Museu d'Arqueologia de Catalunya-Girona)

Dos alcaldes de Cassà (Josep Cristià i Josep Dalmàs) que varen ser membres del Sometent (Procedència:AMCS)

CONSELLERIA DE GOVERNACIÓ
Cos de Sometents de Catalunya

LLICÈNCIA DE US D'ARMA
llarga i curta **DE FOC**

Fotografia

El Consell General del Sometent per delegació del Conseller de Governació i en nom seu el Comissari Cap la concedeix a la persona que en ella és citada, com individu del Sometent i pels Serveis consignats en el Reglament del Cos.

Partit *Girona*
Municipi *Cassà de la Selva*
St. Josep Dalmàs Martí
Caporal de *Municipi*

9 de Girona 9 de 'agost de 1934
El Comissari-Cap *José Codolà*

Firma del Titular
José Dalmàs

N.º *11053*

Polze dret Edat *36*

Aquesta llicència caduca per cessar en el càrrec o per canvi de residència.

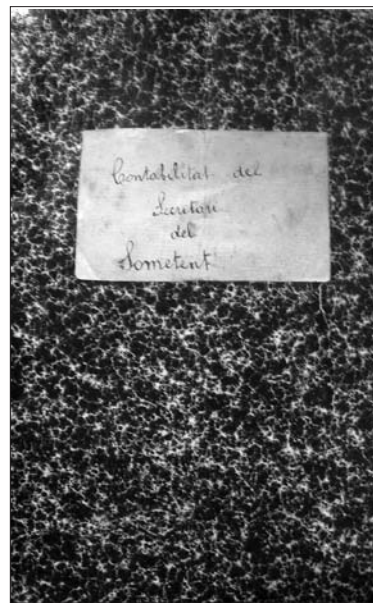
Llicència d'arma llarga i curta de foc de Josep Dalmàs Martí. (AMCS/CoH. Joan Codolà)

Mont-roig, els Tibau Ullastres, i tants d'altres.

La projecció cap a l'exterior del Sometent de Cassà es constata de diverses maneres. En primer lloc tindríem les invitacions fetes a personalitats per als actes relacionats amb el cos armat, com per exemple la benedició de la nova bandera el 1919 o la competició de tir per la Fira de Santa Tecla de 1922. Es conserven esborranys de la carta d'invitació (en català i castellà) per a aquest darrer acte. En una llista provisional de convidats podem veure els següents noms de personalitats i institucions locals: Casal Cristià, Centre Econòmic, el rector, el Sindicat Agrícola, el Centre Nacionalista, l'Ajuntament, Domènec Figueras, Lluís Frigola i altres noms relacionats amb la vida social cassanenca i la política gironina. Entre tots aquests noms poden trobar-se'n d'altres de més elevats, com ara els diputats a Corts i senadors (ignorem si els convidaren a tots), la Mancomunitat de Catalunya, el capità general de Catalunya, el ministre de la Guerra, el marquès de Camps, el rei d'Espanya i Enrique Plá y Deniel, en aquell temps bisbe d'Àvila. És de notar que tant el rei com els diputats i senadors apareixen ratllats a la relació de possibles convidats.

Un altre dels elements que ens permet veure una certa projecció del Sometent de Cassà cap a l'exterior són els donatius. Aquests eren la traducció de la col·laboració amb el sistema polític del moment i del compromís dels sometents cassanencs amb el cos armat i els seus aliats polítics. Vegem-ne alguns casos. L'1 de setembre de 1920, el comandant general del Sometent Armat de Catalunya demanarà una subscripció per ajudar els mutilats i orfes de la campanya d'Àfrica.⁷³ Un any després (27 de

Cobres al Sr. Tesorer		Cantitats pagades per el Sr. Tesorer	
Any 1925 - 1 ^{er} Semestre		Any 1925 - 1 ^{er} Semestre	
	Pla. Cts		Pla. Cts
<i>Setena d'obriga</i>			
Febrer 15	Integret la mesada de Janer Sometent	May 25	Per 1 canella per el Sometent com
	39 10		brada a la casa d'Altoparant
	Per la mateixa mesada Sometent		379 00
	35 15		Al recator per ferber a canella
Març 15	Integret la mesada de Febrer Sometent	May 25	Al recator i caneller repostia
	19 10	Juny 12	peront la seva mitja arjada
	Per la mateixa mesada Sometent		150
	33 35	Juny 12	Al recator i S. Rome
Abril 12	Integret la mesada de Març Sometent		1
	18 35		Al delictors Joan Jose
	Per la mateixa mesada Sometent		gastos
	33 30		529 35
May 10	Integret la mesada d'Abril Sometent		
	11 35		
	Per la mateixa mesada Sometent		
	33 30		
Juny 14	Integret la mesada de May Sometent		
	18 35		
	Per la mateixa mesada Sometent		
	40 70		
Juliol 12	Integret la mesada de Juny Sometent		
	17 15		
	Per la mateixa mesada Sometent		
	35 70		
	Ingresses		
	372 90		

Portada del Llibre de comptes del Sometent de Cassà de la Selva i pàgines interiors on podem apreciar la compra d'una llitera. (AMCS/Col·l. Joan Codolà)

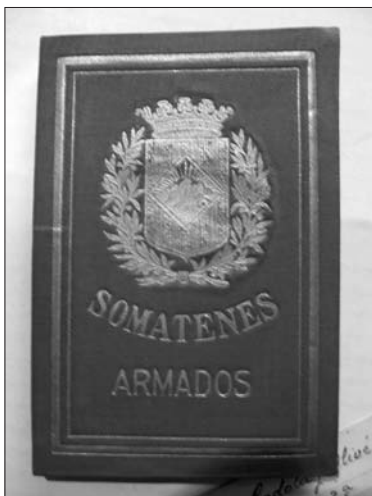
setembre de 1921), s'han ingressat al compte del Banc d'Espanya per als mutilats i orfes un total de 56.995,60 pesetes, i el Sometent de Cassà és un dels principals recaptadors amb 780,55 pesetes.⁷⁴ Una col·lecta semblant es convocà el 12 de gener de 1923 "para sufragar los gastos del decorado y mobiliarios de una de las habitaciones de un palacio real en Barcelona".⁷⁵ La idea era decorar el Palau Reial amb insígnies del Sometent, i arribà a una recaptació de 20.265,15 pessetes, i el Sometent de Cassà de la Selva n'aportà 100, i va ser un dels principals col·laboradors.⁷⁶ A l'àmbit eclesiàstic també es feren importants dispendis, com les 150 pessetes per a la reparació de l'altar de Nostra Senyora dels Àngels el 25 de juliol de 1927,⁷⁷ o les 100 que costà la participació en l'homenatge al rector

de Cassà el 7 d'abril de 1929.⁷⁸ L'exemple més clar de vinculació amb l'ordre, aquesta vegada dictatorial, seria l'acord, el 17 de setembre de 1923, d'enviament d'un telegrama d'adhesió al capità general Primo de Rivera,⁷⁹ el qual havia decidit donar un cop d'estat per prendre les regnes del regne. El mateix dia el nou dictador decidia crear el Somatén Nacional: la institució armada catalana s'estenia per totes les províncies espanyoles i el Marroc.⁸⁰ En general, els capitans generals de Catalunya i el govern no havien tingut fins llavors una confiança absoluta en uns homes armats que escapaven al monopoli de la violència estatal. Convé no oblidar que l'estiu de 1923 s'havia plantejat la possibilitat de dissoldre la institució armada, sobretot després de la caiguda en desgràcia de Martínez Anido i Arlegui l'oc-

tubre de 1922. Miguel Primo de Rivera faria realitat un dels somnis de la patrola: estendre les guàrdies cíviques per tot el país.⁸¹ Els sometents de tot Catalunya tenien, per tant, molt a agrair. El mes de setembre de 1928 el carrer Ample de Cassà de la Selva canviava el nom pel d'avinguda Primo de Rivera.⁸² Paradoxalment, a partir d'aquest moment el Sometent Armat de Catalunya anirà perdent força qualitativa. El fort impuls del moment 1917-1923 tenia la seva raó de ser en el perill que representava el moviment obrer radical i la violència urbana. Amb la dictadura, que duraria fins el 1931, l'Estat intervindria directament en la repressió contra qualsevol element dissident. Es crearia un partit únic destinat a superar el caciquisme, la Unió Patriòtica, destinada a fusionar-se amb el Somatén Nacional.

La Verge de Montserrat era la patrona del Sometent Armat de Catalunya. En aquest sentit, l'empresa Hijos de B. Castells aprofitaria per crear, l'any 1920, la carrabina de repetició Montserrat. A mesura que la violència urbana augmentava, les velles armes de cacera s'anaven abandonant. (Museu Militar de Montjuïc).

Coberta d'una guia de tinença d'armes amb el símbol del massís de Montserrat (AMCS/Col·l. Joan Codolà)

Amb la República, la Generalitat de Catalunya va reorganitzar el Sometent. Alguns dels símbols, com ara Montserrat, no desapareixerien.

En paraules del mateix Primo de Rivera: “La fuerza ciudadana exaltada, la representan las Uniones Patrióticas y el Somatén, se bastan ellos para imponer el orden y la paz a las turbas que pudieran mover esas escorias sociales y políticas que babeaban su rebeldía, no contra el

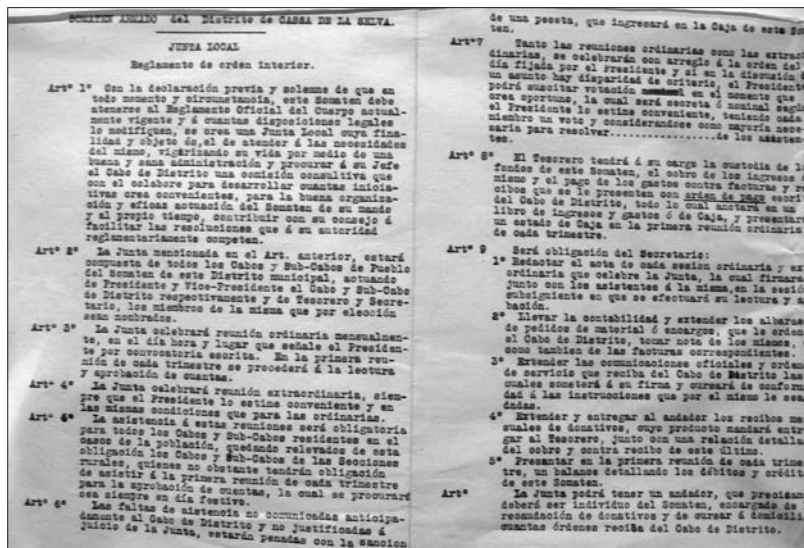
Gobierno, sino contra la prosperidad y engrandecimiento de España.”⁸³ En general, la fusió entre Unión Patriótica i Somatén Nacional va fracassar. Varen ser poc significatius els casos com el d'Artur Rissech Vingut, cap del Sometent de Llagostera i membre al mateix

temps del partit únic de la dictadura militar.⁸⁴

Gràcies a la comptabilitat conservada del Sometent de Cassà, podem constatar com, després de l'eufòria inicial de 1921-1923, els ingressos de membres i socis protectors, així com l'activitat econòmica en general (despeses i balanços) disminueixen sensiblement per acabar estancant-se fins els darrers dies de la dictadura. A continuació donem unes gràfiques a tall d'exemple.

Malgrat la pèrdua quantitativa en nombre i capacitat recaptatòria, el Sometent sempre estarà al costat del govern. Sometents cassanencs van estar presents a l'homenatge als reis d'Espanya fet el 2 de desembre de 1923 a Barcelona, per al qual la companyia Ferrocarriles Económicos Españoles feia una rebaixa del 50% als sometents que hi assistissin.⁸⁵ També s'envià una delegació a la visita dels reis a Olot el 26 d'octubre de 1927, fet que comportà l'important dispendi de 271 pessetes. Cap al final de la dictadura, alguns elements dins del mateix exèrcit es revoltaren contra el govern, com per exemple el cas del Cos d'Artilleria el gener i febrer de 1929. Des del Sometent de Cassà s'envià un telegrama al govern arran d'aquests fets; suposem que el missatge fou de suport perquè, al mateix temps, se n'escrivia un altre per donar el condol per la mort de la reina mare. Finalment, l'últim acte del qual tenim constància és la presència de sometents cassanencs i la seva bandera a la representació de sometents a Barcelona el 26 de maig de 1929.⁸⁶

El Somatén Nacional no va sobreviure el règim de Primo de Rivera. L'intent de maridatge amb la Unión Patriótica havia fracassat i, el 1928, es començaria a plantejar la possibilitat que la guàrdia ci-

A l'esquerra, portada de la llista de sometenistes amb vista a una reorganització profunda del cos. A la dreta, reglament intern del Someten Armado de Cassà de la Selva un cop reorganitzat sota el poder de la Generalitat. (AMCS/Col·l. Joan Codolà)

vica es mantingués amb els pressupostos municipals, i no amb les contribucions dels particulars.⁸⁷ Miguel Primo de Rivera dimitia el 1930 i Alfons XIII convocaria eleccions municipals per l'abril de l'any següent. La victòria del vot

republicà a les principals poblacions espanyoles va propiciar la marxa del rei a l'estranger i la proclamació de la República espanyola. El canvi radical de règim va significar un cop fort i definitiu per al Someten Armado de Catalunya.

Pervivència durant la República i la dictadura

La Generalitat republicana sorgida de les urnes de 1931 va abolir el Someten Armado de Catalunya. En realitat, no pocs elements de la societat catalana veien amb recel aquesta guàrdia cívica. La problemàtica social cassanenca de 1919-1920, acompanyada de queixes per la creació d'un someten burgès, no va ser una excepció dins la realitat gironina i catalana. El maig de 1921 el caporal del Someten de Figueres, Josep Maria Plaja, rebia amenaces anònimes;⁸⁸ i amb la proximitat de la fi del règim de Primo de Rivera s'accentuarà l'hostilitat dels sectors obreristes en contra del Someten. Per exemple, la celebració del Primer de Maig a Mataró acollirà un míting sindicalista en el qual es demanarà àmplia amnistia social i política, la dis-

Nous dirigents del Someten de Cassà

Classe	Nom	Data
Caporal de districte	Francesc Codolà Olivé	04/12/1932
Caporal de poble	Modest Puig Pla	18/02/1933
Caporal de poble	Domènec Bosch Codolà	18/03/1933
Caporal de poble	Carles Pigem Bagudanch	05/04/1933
Sotscaporal de districte	Josep Mestres Estañol	21/03/1933
Sotscaporal de poble	Josep Juliol Casadevall	18/02/1933
Sotscaporal de poble	Josep Cristià Bou	18/03/1933
Sotscaporal de poble	Joan Menció Casanovas	05/04/1933
Sotscaporal de poble	Lluís Mercader Casanovas	05/04/1933
Sotscaporal de poble	Ramon Pibernat Buron	05/04/1933

solució dels comitès paritaris i el desarmament del Sometent.⁸⁹ No en va, la lluita del Sometent contra les vagues no desapareixeria fins als darrers dies de la monarquia d'Alfons XIII: es mobilitzà el Sometent per a les vagues de la Seu d'Urgell relacionades amb els treballadors del sector hidroelèctric a la República d'Andorra.⁹⁰ A més, el seu recurs a la violència es tornà cada cop més intolerant a ulls de la societat: a principis d'abril de 1929, una baralla en un bar del Paral·lel de Barcelona va provocar la intervenció de dos sometents, els quals no dubtaren a disparar amb les seves armes. La policia va detenir els dos homes, que quedaren en llibertat després de passar pel jutjat.⁹¹ I, com ja havia passat per a les eleccions de juny de 1919, el 1931 es tornaria a fer el recordatori: el general López Ochoa ha de donar ordres perquè els sometents no participin en els actes preelectorals i electorals.⁹²

El nou govern republicà català voldrà dissoldre la institució, però de seguida pensarà en una reorganització. Això probablement va estar motivat per la quantitat d'armes descontrolades pel territori i per la resistència que oferien els "vells" sometents de la dictadura davant la Policia de la Generalitat.⁹³ A Sentmenat, per exemple, es recullen moltes armes dels sometents precisament perquè molts d'ells s'havien allistat durant la passada dictadura,⁹⁴ mentre l'Ajuntament de Terrassa protesta per la supressió del Sometent, tot i que l'Hospitalet no s'hi afegiria.⁹⁵ La pervivència de grups de sometents al marge del que digués l'autoritat pertinent no semblava fàcil d'eradicar i davant la perspectiva d'afrontar una població civil contrària i molt armada, el 1932 començà a reorganitzar-se el Sometent.

La substitució dels elements del Sometent es faria evident a tots els àmbits. A escala regional, el vocal per Sabadell-Terrassa, Alfons Sala, dimiteix del seu càrrec, i és substituït per Oriol Anguera de Sojo; mentre Carles Jordà i Fages ocupa el de Figueres-la Bisbal, i Pere Sacrest Dusol, el de Girona-Santa Coloma. La idea és anar "renovant, com cal, l'esprit del Somatén".⁹⁶ En el cas de Cassà de la Selva, Ernest Molinas Renart, Narcís Dalmau Adroher, Joan Baptista Mons i Clos, Esteve Barceló Trias, Ferran Serra, Joan Bosch i Josep Maria Almeda Guitó dimitirien dels seus càrrecs el setembre de 1932.⁹⁷ Tots, excepte Josep Maria Almeda, s'havien involucrat en el Sometent entre 1918 i 1920. La nova situació política semblava incòmoda per als artífexs del Sometent renovat del període d'entreguerres, ja no es posava èmfasi en la protecció de la família i la propietat, sinó en la defensa de la República. Això, unit a la davallada que experimentà en els darrers anys de la dictadura de Primo de Rivera, ens donarà un nombre molt reduït d'individus a l 1 de gener de 1934. Dels 290 sometents dels anys vint passem a 140 per al Sometent republicà on, a més, els caporals i sotscaporals ens apareixen tots renovats entre 1932 i 1933. Significativament, alguns alcaldes d'aquest període, com Josep Cristià i Bou o Josep Dalmàs i Martí, formaren part del Sometent republicà mentre estigueren en el seu càrrec polític. Les forces de l'ordre i les forces polítiques potser havien canviat d'estructura, però es mantenia una certa idea de correlació. En el quadre següent teniu la llista dels nous dirigents del Sometent de Cassà: Pel que fa a l'armament, malgrat l'inferior nombre d'efectius constatem una

major concentració d'armes de guerra. Si per a la dècada dels vint aquestes no superaven la trentena, per a l'any 1934 el nombre ja és de 65, enfront d'un centenar d'armes de cacera (per als anys vint eren 187). Constatem, també, que el fet de portar pistola o revòlver ja no està vinculat només als comandaments. Tots aquells individus que consten com a contribuents porten una arma curta; és a dir, paguen pel dret de tenir pistola o revòlver.

Caldria estudiar si aquesta colla de gent armada va jugar algun paper en l'auto-defensa de Cassà de la Selva durant la guerra de 1936-1939. Teòricament, el 21 de gener de 1936 el Sometent encara es mantenia actiu en tot l'espai rural català i en els municipis inferiors a deu mil habitants.⁹⁸ També encara ens queda per estudiar quins individus formarien part del Somatén Armado, creat de nou pel règim de Franco a l'alçada de 1945 per combatre la resistència antifranquista que encara hi havia a Espanya.⁹⁹ En total no serien més de quatre mil individus als quals, per al cas de Cassà de la Selva, només els coneixem la persecució, conjuntament amb la Guàrdia Civil, d'unes gitanes que havien robat a la botiga de Josep Salvador Torras el setembre de 1950.¹⁰⁰

Fins als darrers moments de la dictadura de Franco el Somatén Armado va estar al costat de les forces de l'ordre. El 12 d'octubre de 1973, membres del Sometent de Blanes participen en els actes que la Guàrdia Civil realitza en aquesta població en homenatge a la seva patrona, la Verge del Pilar.¹⁰¹ La premsa franquista es cuidà prou de vincular el Sometent (i altres organitzacions del passat, com ara la Santa Hermandad) en l'origen de la Guàrdia Civil.¹⁰² No obstant això, el Senat es-

panyol dissoldria definitivament el cos el 1978. El 25 d'agost d'aquell any es deroguen els decrets de 21 de gener de 1936 i de 9 d'octubre de 1945; és llavors que els diferents posts de la Guàrdia Civil hagueren de lliurar les armes llargues i les municions destinades al Sometent a la Prefectura d'Armament de la Direcció General de la Guàrdia Civil.¹⁰³ Les raons donades foren que “si bien por la carencia o escasez de efectivos regulares y profesionales los somatenes pudieron realizar en su momento servicios muy estimables, las circunstancias actuales permiten y hacen necesario que estas tareas sean desarrolladas en exclusiva por los

cuerpos de seguridad”.¹⁰⁴ Les Corts espanyoles mantingueren el cos com agrupació civil, el qual sobreviu avui en dia amb el nom de Cuerpo del Sometén de España, una de les moltes agrupacions conservadores que donen cabuda a elements del franquisme i a iniciatives culturals de tipus militarista.¹⁰⁵ En un sentit més pràctic, al Principat d'Andorra la institució del Sometent encara és vigent, i les parròquies poden mobilitzar els homes d'entre 18 i 60 anys d'edat per a casos d'emergència, com va ser el cas de les inundacions de 1982.¹⁰⁶

En una altra línia política tindriem el Sometent Nacional de Catalunya, agrupa-

ció catalanista que mira de superar el passat més recent per entroncar amb el rerefons mític del Sometent medieval.¹⁰⁷ Al cap i a la fi, tant uns com altres utilitzen la paraula *sometent* per al seu projecte polític. Una paraula evocadora d'un passat fàcilment manejable, tal com havia demanat l'any 1923 Josep Maria March en el seu llibre *El Sometén*: “es también menester crear un formidable estado de opinión en toda España, dando a conocer la naturaleza, carácter e historia del Sometén, idealizándolo y dándole todo aquel patriótico prestigio que constituya para la grande masa de la gente honrada un imperativo a alistarse en sus filas”.¹⁰⁸

Notes al peu

¹ Miquel Cordona, Joaquim Gelabert & Joan Soler. “Sometens de Catalunya”. *Lo Geronès* (27 abril 1895): 1.

² Per veure la fi del treball agrícola vinculat a la masia a partir del fenomen de la indústria sureira, vegeu Elvis Mallorquí, *Les Gavarres a l'edat mitjana*, Girona, CCG Edicions / Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines / Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, 2000.

³ Santiago Zapata Blanco, “Corcho extremeño y andaluz, tapones gerundenses”, *Revista de Historia Industrial*, 10, 1996, 52.

⁴ Santiago Hernández i Bagué, *El món del suro*, Girona, Diputació de Girona / Caixa d'Estalvis Provincial, 1987, 14-17.

⁵ APCS, Índexs de bateigs.

⁶ Eric Hobsbawm, *La era de la revolució, 1789-1848*, Barcelona, Crítica, 1997, 207-208.

⁷ APCS, Índexs de bateigs.

⁸ Zapata Blanco, “Corcho extremeño”, 45.

⁹ *La Lucha*, 15 febr. 1909, 2.

¹⁰ *Ibid.*, 28 jul. 1909, 2; *Diario de Gerona*, 29 jul. 1909, 8-9.

¹¹ *Diario de Gerona*, 31 jul. 1909, 7.

¹² *La Lucha*, 2 ag. 1909, 3.

¹³ *Ibid.*, 9 ag. 1909, 3.

¹⁴ *Diario de Gerona*, 15 ag. 1909, 11.

¹⁵ *Ibid.*, 10 set. 1909, 8.

¹⁶ *La Lucha*, 29 jul. 1909, 2; *Ibid.*, 30 jul. 1909, 8.

¹⁷ *La Lucha*, 31 jul. 1909, 3.

¹⁸ *Diario de Gerona*, 18 juny 1893, 6.

¹⁹ *Ibid.*, 28 jul. 1894, 4.

²⁰ *Ibid.*, 11 set. 1895, 4.

²¹ *Ibid.*, 4 ag. 1895, 3.

²² *Ibid.*, 8 febr. 1902, 4.

²³ *Ibid.*, 25 set. 1902, 6.

²⁴ *Ibid.*, 27 oct. 1912, 8.

²⁵ *Los Sitios*, 11 des. 1964, 3.

²⁶ Dolors Grau, “El Sometent de Llagostera”, *Diari de Girona*, 5 juny 1987, 19.

²⁷ *La Lucha*, 3 jul. 1903, 2.

²⁸ *Ibid.*, 7 juny 1904, 2.

²⁹ *Diario de Gerona*, 9 oct. 1902, 4.

³⁰ Joaquim Alvarado i Costa, *Industrials i tapers (del segle XVIII al XX)*, Cassà de la Selva, Ajuntament de Cassà de la Selva, 2005, 78.

³¹ *Diario de Gerona*, 19 maig 1914, 11.

³² *Ibid.*, 20 maig 1913, 6.

³³ *Ibid.*, 18 maig 1915, 6.

³⁴ *La Vanguardia*, 17 maig 1915, 8.

³⁵ *Diario de Gerona*, 20 maig 1913, 6.

³⁶ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís.

³⁷ Luis de Andrés y Morera, *La defensa social contra la revolució: El Sometén y sus similares en el extranjero*, Madrid, Imprenta Alpha, 1927; Eduardo González Calleja & Fernando del Rey

Reguillo, *La defensa armada contra la revolució: Una historia de las guardias cívicas en la España del siglo XX*, Madrid, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1995, 20-21.

³⁸ González Calleja & Rey Reguillo, *Defensa armada*, 26.

³⁹ Andrés y Morera, *Defensa social*, 51.

⁴⁰ *Diario de Gerona*, 28 març 1919, 3.

⁴¹ *Diario de Gerona*, 26 abr. 1919, 1.

⁴² AMCS, Administració Local, UI 2084, reg. 10167, 1.

⁴³ AMCS, Administració Local, UI 2084, reg. 10167.

⁴⁴ *Diario de Gerona*, 11 maig 1919, 6.

⁴⁵ *Ibid.*, 27 maig 1919, 3.

⁴⁶ *Diario de Gerona*, 31 jul. 1919, 3-4.

⁴⁷ Sitjas, Bigas y Compañia, “Por los fueros de la justicia”, *Diario de Gerona*, 7 ag. 1919, 3-4.

⁴⁸ M., “El sindicalismo en Cassà de la Selva”, *Diario de Gerona*, 7 nov. 1919, 4-5.

⁴⁹ *Diario de Gerona*, 10 oct. 1919, 2.

⁵⁰ *Ibid.*, 11 oct. 1919, 2.

⁵¹ *Diario de Gerona*, 14 oct. 1919, 3; *La Vanguardia*, 17 oct. 1919, 6.

⁵² AMCS, Administració Local, UI 2084, reg. 10166, 4.

⁵³ AMCS, Administració Local, UI 2084, reg. 10166.

⁵⁴ *Diario de Gerona*, 28 nov. 1919, 5.

⁵⁵ *Ibid.*, 29 nov. 1919, 4.

⁵⁶ *Ibid.*, 12 des. 1919, 3-4.

⁵⁷ *Diario de Gerona*, 24 des. 1919, 6-7.

⁵⁸ Alvarado i Costa, *Industrials*, 80.

⁵⁹ *Diario de Gerona*, 17 gen. 1920, 1; *Diario de Gerona*, 18 gen. 1920, 6.

⁶⁰ *Ibid.*, 22 maig 1920, 3.

⁶¹ *Ibid.*, 23 jul. 1920, 6.

⁶² *Ibid.*, 22 oct. 1920, 5.

⁶³ *Ibid.*, 13 nov. 1920, 4.

⁶⁴ Alvarado i Costa, *Industrials*, 81.

⁶⁵ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Llibre d'Actes de la Junta Local del Sometent de Cassà, pàg. 2-5.

⁶⁶ *Diario de Gerona*, 6 set. 1919, 4.

⁶⁷ Angel Smith, *Anarchism, revolution and reaction: Catalan labour and the crisis of the Spanish State, 1898-1923*, Nova York / Oxford, Berghan Books, 2007, 298.

⁶⁸ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Llibreta de caixa 1927-1931.

⁶⁹ González Calleja & Rey Reguillo, *Defensa armada*, 91.

⁷⁰ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Llibre d'Actes de la Junta Local del Sometent de Cassà, pàg. 2-5.

⁷¹ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Llibre d'Actes de la Junta Local del Sometent de Cassà, p. 18.

⁷² B., "El Sometent", *Llum i Guia*, 399, oct. 1984, 22.

⁷³ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Llibre d'Actes de la Junta Local del Sometent de Cassà, p. 15.

⁷⁴ *La Vanguardia*, 27 set. 1921, 9.

⁷⁵ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Llibre d'Actes de la Junta Local del Sometent de Cassà, pàg. 20-21.

⁷⁶ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Comptabilitat del secretari 1921- 1951; *La Vanguardia*, 2 des. 1923, 11.

⁷⁷ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Llibreta de caixa 1927-1931.

⁷⁸ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Comptabilitat del secretari.

⁷⁹ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Llibre d'Actes de la Junta Local del Sometent de Cassà, p. 27.

⁸⁰ González Calleja & Rey Reguillo, *Defensa armada*, 166-167.

⁸¹ *Ibid.*, 158-159.

⁸² *La Vanguardia*, 12 set. 1928, 24.

⁸³ *Diario de Gerona*, 14 set. 1928, 2.

⁸⁴ Grau, "Llagostera", 19.

⁸⁵ *Diario de Gerona*, 29 nov. 1923, 4.

⁸⁶ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Comptabilitat del secretari; Gunner, *El mesón del artillero*, http://elmesondelartillero.blogspot.com/2008_04_05_archive.html, 5 abr. 2008.

⁸⁷ González Calleja & Rey Reguillo, *Defensa armada*, 207.

⁸⁸ *Diario de Gerona*, 14 maig 1921, 6.

⁸⁹ *La Vanguardia*, 4 maig 1930, 36.

⁹⁰ *Ibid.*, 29 març 1931, 31.

⁹¹ *Diario de Gerona*, 8 abr. 1929, 3.

⁹² *Ibid.*, 29 maig 1931, 2.

⁹³ *La Vanguardia*, 21 juny 1934, 19.

⁹⁴ *Ibid.*, 5 des. 1931, 29.

⁹⁵ *Ibid.*, 22 març 1933, 27.

⁹⁶ *Diario de Gerona*, 13 gen. 1932, 2.

⁹⁷ AMCS, Col·lecció Joan Codolà i Surís, Correspondència diversa.

⁹⁸ Clara i Resplandis, "Franquisme rural", 39-40.

⁹⁹ *Ibid.*, 41-54.

¹⁰⁰ *Los Sitios*, 16 set. 1950, 2.

¹⁰¹ Agustín Abril, "La Guardia Civil honró a su excelsa patrona", *Los Sitios*, 17 oct. 1973, 8.

¹⁰² "La Guardia Civil al laborioso pueblo de Gerona", *El Pirineo*, 11 oct. 1939, 1.

¹⁰³ Clara i Resplandis, "Franquisme rural", 41-54.

¹⁰⁴ *El País*, 1 oct. 1978,

¹⁰⁵ Cuerpo del Somatén de España, *Somatén*, <http://www.somaten.com/>, 11 març 2009.

¹⁰⁶ Gualberto Osorio, "Tranquilidad y normalización de la vida ciudadana en Andorra", *La Vanguardia*, 13 nov. 1982, 31; Jordi Bosch, "La aventura de 50 figuerenses en Andorra", *Los Sitios*, 13 nov. 1982, 25.

¹⁰⁷ Sometent Nacional de Catalunya, <http://www.angelfire.com/ct2/catalunya/index.html>, 18 maig 2009.

¹⁰⁸ José María March, *El Somatén: Su origen y naturaleza*, Barcelona, Tip. La Educación, 1923, 43; extret de González Calleja & Rey Reguillo, *Defensa armada*, 169.

Bibliografia i fonts

Arxius

AMCS Arxiu Municipal de Cassà de la Selva

APCS Arxiu Parroquial de Cassà de la Selva

Bibliografia i webgrafia

ABRIL, AGUSTÍN. "La Guardia Civil honró a su excelsa patrona". *Los Sitios* (17 oct. 1973): 8.

ALVARADO I COSTA, JOAQUIM. *Industrials i tapers (del segle XVIII al XX)*. Manuel Tolosà, I. Cassà de la Selva: Ajuntament de Cassà de la Selva, 2005.

ANDRÉS Y MORERA, LUIS DE. *La defensa social contra la revolución: El Somatén y sus similares en el extranjero*. Pròleg de Manuel Herrera Gés. Madrid: Imprenta Alpha, 1927.

B. "El Sometent". *Llum i Guia*, 398-399 (set.-oct. 1984).

BOSCH, JORDI. "La aventura de 50 figuerenses en Andorra". *Los Sitios* (13 nov. 1982): 25.

CLARA I RESPLANDIS, JOSEP. "La mobilització del franquisme rural: La reorganització del Sometent a la província de Girona". *Estudis d'Història Agrària*, 16 (2003): 39-64.

Cuerpo del Somatén de España. *Somatén*. <http://www.somaten.com/>, 11 març 2009.

Diari de Girona. Girona: Editorial Gironina, 1986- .

Diario de Gerona. Girona: Oficina de Agustín Figaró, 1823-1936.

El País. Madrid: Grupo PRISA, 1976- .

González Calleja, Eduardo; Rey Reguillo, Fernando del. *La defensa armada contra la revolución: Una historia de las guardias ci-*

vicar' en la España del siglo XX. Biblioteca de Historia, 29. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1995.

GRAU, DOLORS. "El Sometent de Llagostera". *Diari de Girona* (5 juny 1987): 19.

GUNNER. *El mesón del artillero*. <http://elmesondelartillero.blogspot.com/>.

HERNÁNDEZ I BAGUÉ, SANTIAGO. *El món del suro*. Quaderns de la Revista de Girona, 9. Girona: Diputació de Girona / Caixa d'Estalvis Provincial, 1987.

HOBSBAWM, ERIC. *La era de la revolució, 1789-1848*. Libros de Historia. Barcelona: Crítica, 1997.

"La Guardia Civil al laborioso pueblo de Gerona h. *El Pirineo* (11 oct. 1939): 1.

La Lucha. Girona: Imp. de Pablo Pluigblanquer y Forment, 1871-1910.

La Vanguardia. Barcelona: Grup Godó, 1881-.

Los Sitios. Girona: 1943-1986.

M. "El sindicalismo en Cassà de la Selva". *Diario de Gerona* (7 nov. 1919): 4-5.

MALLORQUÍ, ELVIS. *Les Gavarres a l'edat mitjana: Poblament i societat d'un massís del nord-est català*. Biblioteca d'Història Rural, 2. Girona: CCG Edicions / Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines / Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, 2000.

OSORIO, GUALBERTO. "Tranquilidad y normalización de la vida ciudadana en Andorra". *La Vanguardia* (13 nov. 1982): 31.

SITJAS, BIGAS y Compañía. "Por los fueros de la justicia". *Diario de Gerona* (7 ag. 1919): 3-4.

SMITH, ANGEL. *Anarchism, revolution and reaction: Catalan labour and the crisis of the Spanish State, 1898-1923*. International Studies in Social History, 8. Nova York / Oxford: Berghan Books, 2007.

Sometent Nacional de Catalunya. <http://www.angelfire.com/ct2/catalunya/index.html>, 18 maig 2009.

ZAPATA BLANCO, SANTIAGO. "Corcho extremeño y andaluz, tapones gerundenses". *Revista de Historia Industrial*, 10 (1996): 37-68.

Textos:

Francesc Xavier Morales

Fitxa

AMCS. Arxiu Municipal de Cassà de la Selva
Rambla 11 de Setembre, 107

Tel. 972460005

Fax 972464371

arxiu@cassa.cat

www.cassa.cat

Arxivera: Dolors Grau i Ferrando

Edita: Ajuntament de Cassà de la Selva

Impressió: Palahí AG - www.palahi.cat

Dipòsit legal GI-1989 / 92

Tirada: 300 exemplars

Amb la col·laboració de:

Diputació de Girona

